

УДК 336.025

М. В. Гомон,
аспірант, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: 0000-0002-1075-408X

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.12.101

СУТНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

М. Homon,
Postgraduate student, Simon Kusnets Kharkiv National University of Economics

THE ESSENCE OF STATE REGULATION POTENTIAL OF ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY AND PRINCIPLES OF ITS IMPLEMENTATION

У статті розкрито сутність потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств та сформовано принципи його реалізації. На основі аналізу понять "потенціал", "державне регулювання", "інноваційна діяльність підприємств" та дослідження наукових підходів щодо їх визначення, було розкрито сутність поняття "потенціал державного регулювання інноваційної діяльності підприємств", що ґрунтується на результативному підході та за своєю суттю відображає здатність інструментів державного регулювання забезпечувати стимулюючий вплив на реалізацію інноваційних процесів на підприємстві шляхом створення сприятливих умов (з урахуванням законодавчих обмежень) для суб'єктів інноваційної діяльності, що дозволить забезпечити активізацію і розвиток інноваційної діяльності підприємства. Виявлено, що реалізація потенціалу державного регулювання — це вплив держави на інноваційний розвиток, а також вплив на поведінку суб'єктів інноваційної діяльності з метою підвищення їх інноваційної активності. Результативне застосування інструментів державного регулювання потребує теоретичного обґрунтування системи принципів реалізації його потенціалу. Теоретично обґрунтовано та сформульовано принципи реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств, що на відміну від наявних, включають у себе принципи реалізації фінансової, інноваційної та податкової політики, а також принципи провадження інноваційної діяльності на підприємствах, що дозволило визначити складові формування та реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств. Виявлено, що реалізація потенціалу державного регулювання за допомогою інструментів регулювання та з дотриманням основних принципів направлена на стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та підтримку державної стратегії інноваційного розвитку. Акцентовано увагу на принципі стимулювання, який є ключовим і на основі якого можливе оцінювання реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств, що дасть розвиток подальшим дослідженням забезпечення ефективності державного регулювання інновацій в Україні.

The article reveals the essence of the state regulation potential of enterprises innovation activities of and forms the principles of its implementation. Based on the analysis of the concepts "potential", "state regulation", "innovation of enterprises" and research of scientific approaches to their definition, the essence of the concept "state regulation potential of enterprises innovation activity" was revealed, which is based on an effective approach and essentially reflects the ability instruments of state regulation to provide a stimulating effect on the implementation of innovation processes in the enterprise by creating favourable conditions (subject to legal restrictions) for the subjects of innovation, which will ensure the intensification and development of innovation activities of the enterprise. It is revealed that the realization of the potential of state regulation is the influence of the state on innovative development, as well as the influence on the behaviour of innovation entities in order to increase their innovation activity. The effective application of the instruments of state regulation requires a theoretical substantiation of the system of principles of realization of its potential. Theoretically substantiated and formulated principles of realization of potential of state regulation of innovative activity of enterprises, which, unlike existing ones, include principles of realization of financial, innovation and tax policy, as well as principles of innovative activity at enterprises, which allowed determining components of formation and realization of state regulation potential of enterprises innovative activity. It is revealed that the realization of the potential of state

regulation with the help of regulatory tools and in compliance with the basic principles is aimed at stimulating the innovative activity of economic entities and supporting the state strategy of innovative development. Emphasis is placed on the principle of incentives, which is key and on the basis of which it is possible to assess the implementation of the potential of state regulation of innovation activities of enterprises, which will develop further research to ensure the effectiveness of state regulation of innovation in Ukraine.

Ключові слова: потенціал, державне регулювання, інноваційна діяльність, принципи, стимулювання, підприємство.

Key words: potential, state regulation, innovative activity, principles, stimulation, enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Рівень розвитку інновацій для будь-якої країни світу є одним із факторів економічного зростання, яке в свою чергу обумовлене ступенем створення та використання сучасних наукових знань і технологічних розробок. Крім цього, важливість інноваційної сфери виражається у залежності рівня конкурентоспроможності країни від розвитку та прогресу інновацій. Для того щоб інновації приносили країні позитивні ефекти необхідні регулятивні заходи з боку держави з метою стимулювання і підтримки інновацій. Зважаючи на важливість інновацій для держави, а також необхідність їх регулювання постає питання визначення спроможності держави здійснювати вплив на інноваційну діяльність у напрямку зростання та розвитку, тобто — дослідження потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗ'В'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Питанню державного регулювання інноваційної діяльності присвячено багато праць вітчизняних та закордонних вчених. Над питаннями державного регулювання, принципів його реалізації в інноваційній діяльності працювали такі науковці: Алексєєв І.В., Амоша О.І., Гаман М.В., Геєць В.М., Іванов Ю.Б., Ілляшенко С.М., Крупка М.І., Маслак О.І., Стеченко Д.М., Федосов В.М., Федулова А.І., та інші.

Попри значну кількість наукових праць та наукових результатів в сфері державного регулювання інноваційної діяльності, дослідження потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств та формуван-

ня принципів його реалізації залишається відкритим.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сутності потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств та обґрунтування принципів його реалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Через те, що "потенціал" не є суто економічним терміном та згадується у багатьох галузях науки, цей термін є багатограним та досить складним для однозначного трактування. У науковій літературі досліджуються різні види потенціалу: економічний, ринковий управлінський, податковий, потенціал підприємства. Дослідження потенціалу в економіці відбувається на всіх її структурних рівнях — від потенціалу країни, регіонів, галузей до потенціалу окремого суб'єкта господарювання. Через складний та комплексний характер терміну "потенціал", його визначення є дещо розмитим та має багато трактувань.

В зв'язку з цим науковці сформуливали підходи до визначення терміну "потенціал", вчені розглядали визначення цього терміну з точки зору наукових підходів. У таблиці 1 подано визначення терміну "потенціал" в рамках різних наукових підходів.

Автор статті у визначенні потенціалу державного регулювання схильється до поєднання цільового та результативного підходу, бо процес регулювання завжди направлений на досягнення результату та має поставлені цілі, які необхідно реалізовувати, а державне регулювання є процесом досягнення цілей інноваційного розвитку та отримання певних результатів у процесі застосування інструментів регулювання. Тому у визначенні потенціалу державного регулювання пропонується процесний підхід. За визначенням процесного підходу по-

тенціал — здатність отримання результату у відповідності до поставлених цілей за допомогою використання наявних або прихованих можливостей чи ресурсів.

Досліджуючи регулятивний вплив держави на інноваційну діяльність підприємств, доцільно розглянути такі визначення як "державне регулювання" та "інноваційна діяльність", а також особливості інноваційної діяльності підприємств.

За визначенням Економічного словника Завадського Й.С., державне регулювання (англ. state regulation) — форма цілеспрямованого впливу держави через систему економічних, правових і адміністративних методів з метою забезпечення або підтримки тих чи інших економічних процесів, створення сприятливих умов для розвитку усіх інституціональних одиниць [3].

Стеченко Д. М., у свою чергу визначає державне регулювання як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання й окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку [4].

У статті розглядається державне регулювання інноваційної діяльності підприємств, тому цілями державного регулювання будуть досягнення позитивних результатів із викори-

станням методів та інструментів регулювання і мобілізацією виробничого та науково-технічного потенціалів, а також встановлення відповідності розвитку інноваційної діяльності вимогам концепції сталого розвитку. Тому під державним регулюванням інноваційної діяльності розуміється цілеспрямований вплив держави на поведінку учасників інноваційної діяльності за допомогою певних методів та інструментів з метою забезпечення пріоритетів державної інноваційної політики, підвищення економічної зацікавленості суб'єктів господарювання, розробки та просування інноваційної продукції [5].

Згідно з визначенням в українському законодавстві, інноваційна діяльність спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [6].

На думку автора статті, найбільш вичерпним визначенням інноваційної діяльності є визначення в Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження №1-інновація "Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства". Згідно з цим документом, під інноваційною діяльністю розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з

Таблиця 1. Наукові підходи до визначення терміну "потенціал"

Науковий підхід	Сутність підходу	Автор(и)
Виробничий	Потенціал є сукупністю виробничих сил або ж сукупність ресурсів, які задіяні в процесі виробництва	Воблий К.Г. Вейц В. Анчишкін О.І.
Ресурсний	Потенціал розуміється як сукупність ресурсів, запасів та засобів, які можуть бути задіяні у виробничій діяльності	Шумська С.С. Фігурнов Е.Б. Лукинов І.І.
Структурний	Потенціал складається з сукупності ресурсів та можливостей, що формують собою структуру	Архипов В.М. Одинцова Г.С. Селезнева Г.А. Мочерний С.В.
Факторний	Потенціалом є сукупність ресурсів та можливостей за відповідних умов	Олексюк О.І. Герасимчук З.В. Ковальська Л.Л.
Цільовий	Потенціал розуміється як здатність досягати поставлених цілей внаслідок використання наявних ресурсів та можливостей	Лапін С.В. Сосненко Л.С. Загорна Т.О. Ковальов В.В. Волкова О.Н.
Результативний	Потенціал – це здатність отримання результату внаслідок використання наявних ресурсів та можливостей	Міклова В.П. Мізіна О.В. Ревуцький Л.Д. Бачевський Б.С. Заблудська І.В. Решетняк О.О.
Процесний	Потенціал – здатність отримання результату у відповідності до поставлених цілей у процесі використання наявних або прихованих можливостей чи ресурсів	Запропоновано автором

Джерело: сформовано автором на основі [1; 2].

Рис. 1. Групування принципів, що стосуються реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств

Джерело: згруповано автором на основі [6; 8—10].

цією метою. До інноваційної діяльності входять дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації [7].

Інноваційну діяльність підприємства можна характеризувати як складний і комплексний процес, що охоплює не тільки використання та комерціалізацію інновацій, а й цілий поетапний процес від пошуку ідей до реалізації інноваційної продукції на ринку. Крім цього, в інноваційній діяльності також відіграють роль такі додаткові види діяльності, як прийняття правильних управлінських рішень, розробка дизайну, бухгалтерський облік, кваліфіковані працівники тощо.

Виходячи з вищепроаналізованих наукових підходів до трактування потенціалу, досліджень вченими сутності державного регулювання та специфіки інноваційної діяльності, потенціал державного регулювання визначається як сукупність наявних або прихованих можливостей регулюючого впливу на явище або процес з метою отримання певного результату. Регулюючий вплив полягає в управлінні ходом еко-

номічного процесу або в коригуванні поведінки суб'єкта господарських відносин для досягнення соціально-економічних завдань держави, регіону чи окремого суб'єкта господарювання.

Таким чином, потенціал державного регулювання інноваційної діяльності підприємств ґрунтується на процесному підході та за своєю суттю відображає здатність інструментів державного регулювання забезпечувати стимулюючий вплив на реалізацію інноваційних процесів на підприємстві шляхом створення сприятливих умов (з урахуванням законодавчих обмежень) для суб'єктів інноваційної діяльності, що дозволить збільшити обсяг інноваційних витрат, забезпечити активізацію і розвиток інноваційної діяльності підприємства.

Результативність застосування інструментів державного регулювання в сфері інноваційної діяльності потребує теоретичного обґрунтування принципів реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної

діяльності підприємств. Групування сукупності принципів, що стосуються реалізації потенціалу державного регулювання в інноваційній діяльності підприємств подано на рисунку 1.

Виходячи зі специфіки реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств, принципи застосування інструментів державного регулювання в інноваційній діяльності є похідними від принципів державного регулювання, принципів податкового регулювання, принципів реалізації інноваційної політики і базових принципів ведення інноваційної діяльності на підприємстві.

Деякі з принципів у вищенаведених групах співпадають за своїм змістом, що так чи інакше стосується процесу, тому можна їх згрупувати за регулятивною ознакою. Решта ж принципів різняться внаслідок специфіки механізмів, в які вони входять, тому можна їх згрупувати в специфічні (які відображають аспекти фінансової, податкової та інноваційної політики).

Деякі з принципів у вищенаведених групах співпадають за своїм змістом, що так чи інакше стосується процесу, тому можна їх згрупувати за регулятивною ознакою. Решта ж принципів різняться внаслідок специфіки механізмів, в які вони входять, тому можна їх згрупувати в специфічні (які відображають аспекти фінансової, податкової та інноваційної політики).

Проаналізувавши регулятивні та специфічні групи принципів, що формують собою державне регулювання та стимулювання інновацій, а також основні принципи інноваційного підприємства та його діяльності, сформулюємо принципи реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності підприємств:

1) системності — формування відкритої, динамічної імовірнісного характеру системи управління інноваційним розвитком з урахуванням потенціалу державного регулювання;

2) ефективності — зростання прибутку, розширення масштабів виробництва і можливостей нагромадження капіталу, активізації інноваційної діяльності підприємства;

3) адаптивності — підтримання балансу зовнішніх, сформованих ринковим середовищем, і внутрішніх можливостей інноваційного та фінансового розвитку суб'єкта господарювання;

4) керованості — забезпечення відповідності фактичного стану інноваційного проце-

су бажаному (запланованому) стану після реалізації системної трансформації;

5) збалансованості — інноваційні процеси і проект використання державних стимулів повинні бути узгоджені у часі і термінах реалізації і являти собою єдиний процес;

6) вимірності — має бути сформована система кількісних і якісних показників для оцінки ефективності стратегії інноваційного росту відповідно до впровадження отриманих державних стимулів;

7) невизначеності — необхідність достовірного прогнозування і планування надання стимулів для інноваційного росту, створення фінансових резервів для зменшення можливих негативних наслідків від можливих ризиків чи коректування строків виконання окремих інноваційних робіт (стадій, етапів) при їхньому плануванні;

8) динамічності — динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів інноваційної та фінансової діяльності підприємства;

9) саморегуляції — коригування системи управління діяльністю інноваційним розвитком підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища в сфері пільгового оподаткування (зокрема, законодавства, умов та можливостей використання пільгового оподаткування);

10) стимулювання — забезпечення стимулюючого впливу на реалізацію інноваційних процесів на підприємстві, шляхом застосування інструментів податкового регулювання.

Автором запропоновано додати до представлених принципів принцип стимулювання як головного мотиву здійснення заходів державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання саме щодо інноваційної сфери, розвиток якої потребує державного стимулювання і підтримки.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, на основі аналізу таких понять, як "потенціал", "державне регулювання" та "інноваційна діяльність" автором було надано визначення "потенціал державного регулювання інноваційної діяльності підприємств", яке базується на процесному підході та за своєю суттю своєю суттю відображає здатність інструментів державного регулювання забез-

печувати стимулюючий вплив на реалізацію інноваційних процесів на підприємстві шляхом створення сприятливих умов (з урахуванням законодавчих обмежень) для суб'єктів інноваційної діяльності, що дозволить збільшити обсяг інноваційних витрат, забезпечити активізацію і розвиток інноваційної діяльності підприємства. Державне регулювання інноваційної діяльності — це складний процес, до якого належить процедура розробки інноваційної політики, обґрунтування її положень, вибір методів та інструментів її реалізації. Виявлено, що реалізація потенціалу державного регулювання — це вплив держави на інноваційний розвиток, а також вплив на поведінку суб'єктів інноваційної діяльності з метою підвищення їх інноваційної активності.

Сформульовано принципи державного регулювання інноваційної діяльності підприємств на основі групування принципів державного регулювання, податкового регулювання, реалізації державної інноваційної політики та принципів здійснення інноваційної діяльності на підприємстві, додано принцип стимулювання, який є ключовим принципом реалізації потенціалу державного регулювання інноваційної діяльності.

Література:

1. Розуменко С.М. Теоретичні підходи до визначення сутності потенціалу підприємства як економічної категорії. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 3 (23). С. 170—172.
2. Маслак О.І., Квятковська Л.А., Безручко О.О. Особливості формування економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 36—46.
3. Завадський Й.С. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 355 с.
4. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник. Київ: МАУП, 2007. 176 с.
5. Котельбан С.В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. Економіка та держава. 2017. № 4. С. 115—118.
6. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата запити: 9.06.2020).
7. Наказ Держкомстату "Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 1-інновація" від 01.10.2008 р.

№ 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1047> (дата запити: 9.06.2020).

8. Чечель О.М. Принципи та механізми державного регулювання економіки. Науковий вісник "Демократичне врядування". 2014. № 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_8 (дата запити: 9.06.2020).

9. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 525 с.

10. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручн. Суми: Університетська книга, 2010. 334 с.

References:

1. Rozumenko, S. M. (2013), "Theoretical approaches to determining the essence of the potential of the enterprise as an economic category", Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 3 (23), pp. 170—172.
  2. Maslak, O.I. Kvyatkovs'ka, L.A. and Bezruchko, O.O. (2012), "Features of formation of economic potential of the enterprise in the conditions of cyclic fluctuations", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 9, pp. 36—46.
  3. Zavadskyy, Y. S. (2006), Ekonomichnyy slovnyk [Economic dictionary], Condor, Kyiv, Ukraine.
  4. Stechenko, D. M. (2007), Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky [State regulation of Economy], MAUP, Kyiv, Ukraine.
  5. Kotelban, S. V. (2017), "The essence, methods and tools of state regulation of innovation", Ekonomika ta derzhava, vol. 4, pp. 115—118.
  6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "Pro innovatsiyu diyal'nist", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (Accessed 9 June 2020).
  7. State Statistics Service of Ukraine (2008), "Instruction on filling in the form of state statistical observation N 1-innovation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1047> (Accessed 9 June 2020).
  8. Chechel, O. M. (2014), "Principles and mechanisms of state regulation of the economy", Naukovyy visnyk "Demokratychnе vryaduvannya", [Online], vol. 13, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_8. (Accessed 9 June 2020).
  9. Ivanov, Yu. B. (2008), Podatkovyy menedzhment [Tax management], Znannya, Kyiv, Ukraine.
  10. Ilyashenko, S. M. (2010), Innovatsiynnyy menedzhment [Innovation management], Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 15.06.2020 р.